

Rovnosť ako právny termín vo vybranej ústavnej judikatúre Českej a Slovenskej republiky

Dušan Čurila*

Rovnosť zaraďujeme do skupiny najvýznamnejších právnych kategórií. Spolu s právnymi termínmi ako spravodlivosť, právna istota, právny štát určuje základné obsahové rámce pôsobenia práva v spoločnosti. Význam poznania obsahu týchto kľúčových právnych pojmov nespočíva len v rýdzo teoretickej rovine, ale prejavuje sa najmä v procese aplikácie práva, či už v správnom alebo súdnom konaní.

Pre všetky vyššie spomenuté právne kategórie vrátane rovnosti je typické to, že nie sú definované v pozitívnom práve. O formovanie ich obsahu sa preto musela zaslúžiť predovšetkým právna veda a aplikačná prax vyšších súdov. Druhým podstatným znakom tejto skupiny je ich všeobecnosť a výrazná teoretická abstraktnosť.

Vo svojom príspevku sa sústreďujem na definície rovnosti ako právneho termínu v ústavnej judikatúre českého a slovenského ústavného súdu. Vzhľadom na rozsiahlosť judikatúry som však zvolil subjektívny výber len tých najdôležitejších rozhodnutí za použitia dvoch kritérií. Prvé z nich je obsiahlosť, s akou sa s týmto termínom operuje v konkrétnom judikáte. To znamená, že som vylúčil tie rozhodnutia, v ktorých je rovnosť spomenutá len okrajovo a nie v širších súvislostiach. Druhým kritériom je význam rozhodnutia pre jeho ústavnú konformitu, konkrétnejšie povedané, do akej miery bolo týmto rozhodnutím odkazované v neskoršej rozhodovacej činnosti ústavných súdov.

1. Pojem rovnosť z hľadiska právnej teórie

Rovnosť je spolu so slobodou chápaná ako konštitutívna zložka pojmu spravodlivosť¹ a súčasne sú oba pojmy považované za základné vedúce idey demokracie.² Veľmi jednoduchá identifikácia rovnosti so spravodlivosťou, ktorá by navyše mala platiť univerzálne bez ohľadu na konkrétne okolnosti posudzovaného prí-

padu, vedie k rovnostárstvu. História niektorých totalitných režimov potvrdila, že táto predstava je nielen utópiou, ale aj nebezpečenstvom, ktoré po určitom čase eliminuje zo spravodlivosti zložku slobody. Literárne bol tento princíp podľa mňa najlepšie vyjadrený v svetoznámej novele Georga Orwella *Zvieracia farma*.³ Stožňovanie spravodlivosti len s rovnosťou je podľa môjho názoru základom rovnostárstva a pomýlenej nivelizácie.

Počiatky chápania rovnosti v našom európskom kultúrnom dedičstve siahajú do antického Grécka, kde bola politická rovnosť občanov polis označovaná termínom *isonomia*. Táto politická rovnosť bola postupným vývojom spoločnosti transformovaná do podoby rovnosti občanov pred zákonom. Aristoteles ako prvý diferencoval⁴ medzi tzv. aritmetickou a geometrickou rovnosťou. Prvá z nich je založená na vzájomnom plnení a protiplnení, zatiaľ čo druhá nie je založená na číselnom vyrovnávaní hodnôt, ale na kvalitatívnom pridelovaní dohier. Odhliadnuc od scholastickej filozofie Tomáša Akvinského⁵, ktorý pokračoval v Aristotelových myšlienkach dvoch druhov spravodlivosti, zasiahli silno do vývoja predstáv o rovnosti myšlienky anglického filozofa Tomáša Hobbsa o prirodzenej rovnosti ľudí.⁶ Vďaka jeho názorom sa počas francúzskej revolúcie zrodilo heslo o slobode, rovnosti a bratstve. Myšlienky všeobecnosti zákona a rovnosti pred ním vyplývajú podľa P. Holländera⁷ z Kantovho kategorického imperatívu a preto zaraďuje jeho pojetie spravodlivosti k teóriám založeným na pojme rovnosti (derivátom rovnosti je pri tom všeobecnosť).⁸

Základná diferenciácia rovnosti na formálnu a materiálnu má svoje limity. Formálna rovnosť sa najčastejšie vyjadruje formulou, podľa ktorej sa rovnaké prípady majú posudzovať rovnako a odlišné prípady odlišne.

³ v zmysle, že všetky zvieratá sú si rovné, ale niektoré sú si rovnnejšie.

⁴ BRÖSTL, A.: *Frontisterion alebo Búdky pre vzletné myšlienky (o štáte a práve)*. Bratislava: KALLIGRAM, 2009. s. 53.

⁵ BRÖSTL, A.: *Frontisterion alebo Búdky pre vzletné myšlienky (o štáte a práve)*. Bratislava: KALLIGRAM, 2009. s. 92.

⁶ FÜRSTOVÁ, M., TRINKS, J. *Filozofia*. Bratislava: SPN, 1996. s. 267–271.

⁷ HOLLÄNDER, P.: *Filipika proti redukcionizmu (texty z filozofie práva)*. Bratislava: KALLIGRAM, 2009. s. 24.

⁸ Tamtiež.

* Mgr. Dušan Čurila, interný doktorand Katedry právnej teórie Právnickej fakulty Masarykovej univerzity, Brno.

¹ BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A.: *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 221.

² WEINBERGER, O.: *Inštitucionalizmus. Nová teória konania, práva a demokracie*. Bratislava: KALLIGRAM, 2010. s. 296.

Druhá část myšlienky podľa mňa úspešne naštrbil O. Weinberger, keď tvrdil, že: „*Například lze pro zcela odlišné delikty stanovit jako právní následek stejný trest. Bude-li to vyloženo jako formální princip, pak tedy neplatí, že nemá být s nestejným naloženo nestejně.*“⁹ Rovnosť je imanentnou súčasťou formálnej spravodlivosti, pri ktorej sa práve uplatňuje toto pravidlo známe tiež ako *de similibus idem est iudicandum*.¹⁰ Podľa Weinbergera však čisto formálne skúmanie rovnosti nemôže zabezpečiť praktickú demokratickú rovnosť.¹¹ S jeho názorom sa osobne stotožňujem.

Pri zohľadňovaní viacerých¹² pohľadov na rovnosť musíme zobrať do úvahy aj chápanie rovnosti ako právneho princípu, teda všeobecného právneho pravidla. Ústavná argumentácia v mnohom spočíva práve na princípoch, ktoré sú získavané v procese interpretácie ústavných noriem.

Princíp právnej rovnosti sa môže často dostávať do kolízie s inými princípmi, napr. s princípom právnej istoty. V takýchto prípadoch je nutné postupovať metódou ich vyvažovania. V pojatí českého a slovenského právneho poriadku býva na princíp (rovnosti) okrem axiomatického pohľadu nazerané aj ako na dôležité interpretačné východisko jednoduchého práva.¹³ Jeho využitie teda nie je obmedzené len na rovinnú ústavného práva.

2. Rovnosť v judikatúre ÚS ČSFR

Základy chápania ústavnej dimenzie rovnosti boli položené ešte za čias krátkeho trvania Ústavného súdu Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (ÚS ČSFR). Jednalo sa o kľúčový judikát, ktorý sa stal základným „stavebným kameňom“ koncepcie rovnosti a preto je citovaný v takmer každom kľúčovom rozhodnutí týkajúcom sa rovnosti. V predmetnej veci¹⁴ sa jed-

⁹ WEINBERGER, O.: *Filozofie, právo, morálka*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. s. 14.

¹⁰ BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A.: *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 277.

¹¹ WEINBERGER, O.: *Inštitucionalizmus. Nová teória konania, práva a demokracie*. Bratislava: KALLIGRAM, 2010. s. 297.

¹² WEINBERGER, O.: *Filozofie, právo, morálka*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. s.12.: rovnosť podľa jedného určitého kritéria, rovnosť podľa všetkých relevantných kritérií v danom kontexte a univerzálna rovnosť.

¹³ TRYZNA, J. *Právní principy a právní argumentace. K vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Praha: AUDITORIUM, 2010. s. 137. a HOLLÄNDER, P., *Deficit Dworkinovy a Alexyho koncepce logického vymezení právních principů*, in Boguszak, J. (ed.): *Právní principy*, Pelhřimov, 1999. s. 17.

¹⁴ Nález Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky zo dňa 8. 10. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92.

nalo o návrh skupiny poslancov Federálneho zhromaždenia na vyjadrenie nesúlady zákona o štátnom rozpočte federácie na rok 1992, ktorým došlo okrem iného k viac než stopercentnému zvýšeniu niektorých daní, s článkami Listiny základných práv a svobod (ďalej len Listiny) a medzinárodnými zmluvami (namietané však boli v prvom rade články Listiny upravujúce rovnosť¹⁵). Vtedajší ústavný súd sa jednoznačne vyjadril na margo preferencie absolútneho alebo relatívneho chápania rovnosti takto: „*Rovnost občanů před zákonem nebyla chápána jako abstraktní kategorie, ale vždy byla přičítána k určité právní normě, pojímána ve vzájemném poměru různých subjektů apod. Pokud bylo z rovnosti učiněno právo, je každý jednotlivec oprávněn, aby stát v mezích svých možností odstranil všechny faktické nerovnosti. Tato konstrukce však platí pouze tehdy, uvažujeme-li rovnost jako absolutní. Rovnost relativní, jak ji mají na mysli všechny moderní ústavy, požaduje pouze odstranění neodůvodněných rozdílů.*“¹⁶ Sudcovia teda popreli existenciu vždy aplikovanej rovnosti bez ohľadu na konkrétnu normu a bez individualizácie komparovaných subjektov. Okrem uprednostnenia relatívneho chápania rovnosti v tomto náleze pripustili ešte to, že pre určité špecifické odbory môžu byť stanovené zvláštne kritériá rovnosti, ktoré nemožno dovodiť zo všeobecného princípu rovnosti, keďže rovnosť nemá striktné vymedzené hranice.¹⁷ Sudcovia v tomto náleze súčasne odobrili rozdielny prístup u určitých skupín, no za splnenia jednej dôležitej podmienky: „*Pokud zákon určuje prospěch jedné skupiny a zároveň tím stanoví neúměrné povinnosti jiné, může se tak stát pouze s odvoláním na veřejné hodnoty.*“¹⁸

3. Rovnosť vo vybranej judikatúre ÚS ČR

Veľmi dôležitou otázkou, ktorú posudzoval Ústavný súd Českej republiky (ÚS ČR) v počiatočných rokoch svojej existencie, bola otázka diferenciacie medzi rovnosťou a egalitárskym prístupom. V istom plenárnom rozhodnutí¹⁹ sudcovia rozhodovali vo veci autorizácie ako podmienky pre prevádzkovanie činnosti autorizovaných architektov a inžinierov. Rovnosť v tomto náleze neprirovnali k rigidnému pojmu, ale naopak pripustili jeho premenlivosť. Tento právny termín sa totiž podľa nich pohybuje niekde v medziach medzi úsilím o totálnu rovnosť a totálnu nerovnosť.²⁰ Plénum ústavných sudcov tu jednoznačne odmietlo egalitársky uni-

¹⁵ čl. 1 a čl. 3 Listiny základných práv a svobod

¹⁶ Nález Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky zo dňa 8. 10. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92.

¹⁷ Tamtiež.

¹⁸ Tamtiež.

¹⁹ Nález ÚS ČR zo dňa 7. 6. 1995, sp. zn. Pl. ÚS 4/95.

²⁰ Nález ÚS ČR zo dňa 7. 6. 1995, sp. zn. Pl. ÚS 4/95.

verzalizmus, pričom zdôraznilo, že krajne egalitárske požiadavky ohrozujú samú podstatu slobody. Na záver sudcovia zdôraznili, že: „*Ze všech těchto důvodů jeví se proto Ústavnímu soudu jako neadekvátní tendence vtěsňovat každé úsilí o dosažení rovnosti do rámce etablování základních lidských práv, jež svou povahou přecházejí nad "politiku každodennosti"...nerovnost v sociálních vztazích, má-li se dotknout základních lidských práv, musí dosáhnout intenzity, zpochybňující, alespoň v určitém směru, již samu podstatu rovnosti. Tak se zpravidla děje tehdy, je-li s porušením rovnosti spojeno i porušení jiného základního práva...*“²¹ Porušení ústavného princípu rovnosti teda nastane v prípade, keď dôjde k súčasnému porušeniu iného základného práva, teda aj inej hodnoty chránenej ústavou a taktiež k dosiahnutiu miery narúšajúcej samotný základ rovnosti. Toto kľúčové rozhodnutie však zďaleka nebolo jednoznačné, keďže siedmi sudcovia využili svoje právo odlišného stanoviska. V ňom však neponúkli odlišnú definíciu rovnosti, len inak interpretovali predmetný skutkový stav.

Vo viacerých svojich rozhodnutiach operujú ústavní sudcovia s dvomi koncepciami rovnosti: akcesorickou a neakcesorickou. Rovnosť akcesorická je chápaná ako rovnosť vo vzťahu k inému základnému právu alebo slobode a je vyjadrená v čl. 3 odst. 1 Listiny.²² Naopak rovnosť neakcesorická predstavuje všeobecnú rovnosť pred zákonom a vyplýva z čl. 1 odst. 1 Listiny.²³

Okrem vyššie spomenutej diferenciacie sa aplikuje rozlišovanie medzi rovnosťou faktickou a formálnou. Ako vo svojom plenárnom náleze pripustili ústavní sudcovia: „*v reálném světě přirody i společnosti existuje z řady důvodů faktická nerovnost, musí zákonodárce v odůvodněných případech zvažovat i případy normativního zakotvení nerovnosti, která například odstraní faktickou nerovnost nebo jiný handicap.*“²⁴ Z citovanej myšlienky vyplýva, že ústavný súd pripustil určité pozi-

tívne opatrenia na zvýhodnenie určitých skupín obyvateľstva s odvolaním sa na „kompenzáciu“ ich nerovného statusu. Preferenčné zaobchádzanie (určitá právna výhoda) teda nie je apriórne neprípustné, musí však byť založené na racionálnych a objektívnych dôvodoch, ktoré musia sledovať legitímny cieľ zákonodarcu, pričom medzi týmto cieľom a aplikovanými prostriedkami musí existovať vzťah primeranosti.²⁵ Aj v týchto prípadoch sa teda musí aplikovať test proporcionality.

Otázkami chápania ústavného princípu rovnosti sa zaoberalo plénum Ústavného súdu ČR aj v roku 2010 pri posudzovaní redukčných hraníc pre výpočet výmery dôchodku. Plénum tu rozhodlo o protiústavnosti výšky redukčných hraníc pre stanovenie výpočtového základu percentnej výmery dôchodku a to ako z hľadiska akcesorickej i neakcesorickej rovnosti, tak aj z dôvodu porušenia práva na primerané hmotné zabezpečenie. Dve redukčné hranice stanovené za vtedajšej existencie odvodového systému bez tzv. zastropovania mali podľa ústavného súdu za dôsledok vznik nepomeru medzi výškou poisťného príspevku, veľkosťou príjmu a samotnou priznanou dôchodkovou čiastkou u určitej skupiny poistencov.²⁶ Osobne sa však nestotožňujem s názorom pléna, podľa ktorého na splnenie ústavnej podmienky neakcesorickej rovnosti stačí: „*nachází-li se hodnocená klasifikace v nějakém racionálním vztahu k účelu zákona, tj. může-li nějakým způsobem dosažení tohoto účelu ovlivnit.*“²⁷ Slovné spojenie „*nejaký racionální vztah*“ považujem za nepresné a podraditeľné v podstate pod každú jednu situáciu. Ako však poukázal vo svojom odlišnom stanovisku²⁸ sudca Nykodým, s ktorým sa osobne stotožňujem, otázka rovnosti skupín vysokopříjmovej a nízkopříjmovej nie je jednoznačná, keďže dopredu nevieme, ako dlho bude budúci dôchodca poberať dôchodok. Preto bolo porovnávanie oboch skupín budúcich dôchodcov podľa mojej mienky nedôsledné.

Zaujímavým problémom vždy podľa mňa bolo, do akej miery má na rovnosť v práve vplyv politika. Otázky platov sudcov alebo ďalších štátnych zamest-

²¹ Tamtiež

²² Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky; jako ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů. „*Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.*“

²³ „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezciťitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“

²⁴ Nález ÚS ČR zo dňa 28.3.2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/03. (bod 58) a ďalej dodal: „*I tam, kde se zákonodárce nevydal cestou vědomého zvýhodnění „slabšího“, aby pro konkrétní životní situaci dal přednost rovnosti faktické před formální, ponechává orgánu, který pozitivní právo aplikuje, prostor pro řešení napětí mezi neúplností psaného práva a povahou konkrétního případu cestou aplikace ústavních principů v materiálním pojetí právního státu (soudcovská diskrece).*“

²⁵ Nález ÚS ČR zo dňa 13.12.2005, sp. zn. Pl. ÚS 6/05.

²⁶ Nález ÚS ČR zo dňa 23.3.2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/07. (bod 94).

²⁷ Nález ÚS ČR zo dňa 23.3.2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/07. (bod 86).

²⁸ Nález ÚS ČR zo dňa 23.3.2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/07. a k tomu dodal: „*Rozdíl mezi dobami čerpání důchodu může ve svém důsledku vést k úplnému obrácení takto vnímané rovnosti. Ti "vysokopříjmoví", kteří odváděli několikanásobně vyšší pojistné, mohou i při existenci redukčních hranic v důsledku dlouhé doby pobírání důchodu výrazně přečerpat pomyslný podíl, jímž se na vytváření prostředků důchodového účtu podíleli. A naopak ti "nízkopříjmoví", kterým je dopřáno pobírat příslušný důchod pouze krátce, ze systému obdrží jen malou část toho, co do něho byli nuceni vložit. Při způsobu uvažování navrhovatele a konstrukci nálezu je pak aktuální způsob vyměřování důchodů nespravedlivý naopak vůči těmto pojištěncům.*“

nancov sa stali pomerne častým predmetom rozhodovania českého ústavného súdu. Už v jednom zo svojich skorších nálezov²⁹ bolo konštatované, že snaha o rovnosť v platoch medzi sudcami a inými štátnymi zamestnancami nie je ústavným chápaním princípu rovnosti, ale obyčajným politickým cieľom. V predmetnom judikáte sa sudcovia prihlásili k myšlienke, podľa ktorej princíp rovnosti nie je možné chápať ako nivelizáciu vo výsledku. Nutná je totiž podľa nich interpretácia rovnosti ako garancie rovnosti štartovacích šancí.³⁰ Toto stanovisko zodpovedá súčasným kontinentálnym trendom v oblasti ústavného chápania rovnosti.

4. Rovnosť v judikatúre ÚS SR

Prevažná časť judikatúry slovenského ústavného súdu vo veci rovnosti sa týka rovnosti strán ako súčasti práva na spravodlivý proces. Vo veľkej časti judikátov týkajúcich sa tejto problematiky nebol samotný ústavný princíp rovnosti vo svojej všeobecnej podobe analyzovaný. Túto chýbajúcu kvantitu však podľa môjho názoru dostatočne nahradil veľmi známy plenárny nález³¹ z roku 2005 vo veci posúdenia ústavnosti tzv. antidiskriminačného zákona.³² V tomto spore sa jednalo o prípustnosť tzv. pozitívnej diskriminácie, ktorú umožňoval § 8 ods. 8 antidiskriminačného zákona, ktorý znel: „Na zabezpečenie rovnosti príležitostí v praxi a dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania možno prijať osobitné vyrovnávacie opatrenia na zabránenie znevýhodnenia súvisiaceho s rasovým pôvodom alebo etnickým pôvodom.“

Vo všeobecnej a teoretickej rovine chápali slovenskí ústavní sudcovia princíp rovnosti ako: „právo na to, aby sa v rovnakých prípadoch zaobchádzalo s osobami rovnako (formálny prístup) a v rozdielnych veciach sa toto zaobchádzanie odlišovalo (materiálny prístup). Východisko pre materiálny prístup k rovnosti tvorí názor, podľa ktorého v nerovnakých prípadoch treba

s osobami zaobchádzať tak, aby to vyjadrovalo ich odlišné postavenie.“³³ V ďalších argumentoch sa sudcovia tohto pléna jasne prihlásili k materiálnej spravodlivosti. Pri posudzovaní tohto prípadu však zďaleka nemohlo postačovať, aby sudcovia pri analýze zotrvali len pri univerzálnom chápaní rovnosti. Z tohto dôvodu museli charakterizovať aj rovnosť v príležitostiach a rovnosť vo výsledkoch.

Rovnosť v príležitostiach sa podľa ÚS SR aplikuje v prípadoch, keď nie je dosiahnuteľná skutočná rovnosť, pretože ľudia majú rozdielne podmienky a východiskové pozície.³⁴ Rovnosť v príležitostiach sa označuje tiež nemeckým termínom *Startgerechtigkeit*, čo by sme mohli voľne preložiť ako tzv. spravodlivosť pri štarte. Na druhej strane rovnosť vo výsledkoch v prerozdelení má za cieľ prekonať: „nedostatočné zastúpenia znevýhodnených skupín v pracovných príležitostiach alebo zabezpečiť ich spravodlivý podiel na sociálnych výhodách. To môže vyžadovať špeciálne prostriedky na prekonanie takýchto znevýhodnení.“³⁵

Ako však zdôraznil slovenský ústavný súd, tieto opatrenia nesmú viesť k príkazu na diskrimináciu ostatných ľudí, majú viesť len k vyrovnaniu príležitostí pre všetkých ľudí, pričom nezaručujú ich nárok na úspech a na margo ich vzťahu k rovnosti pripomenul, že: „Ustanovenie, ktoré pripúšťa pozitívne opatrenia, musí byť formulované tak, aby ho bolo možné vnímať ako určitú derogáciu všeobecného princípu rovnosti alebo jeho viac či menej nerovnomerné (vychýlené) uplatňovanie.“³⁶ Ďalej ústavní sudcovia poukázali na to, že v EÚ navyše neexistuje jednotne upravený všeobecný princíp rovnosti.

Meritórnym dôvodom pre odmietnutie pozitívnej diskriminácie zo strany ÚS SR však bolo to, že čl. 12 ods. 2 Ústavy výslovne zakazuje pozitívnu aj negatívnu diskrimináciu z taxatívne uvedených dôvodov³⁷ a ďalšie články slovenskej ústavy pripúšťajú zvyhodňujúce opatrenia len v statuse žien, mladistvých a zdravotne postihnutých. Konkrétne ustanovenie antidiskriminačného zákona teda nemalo základ v ústave. Rozhodnutie

²⁹ Nález ÚS ČR zo dňa 11.6.2003, sp. zn. Pl. ÚS 11/02. (bod 4)

³⁰ Tamtiež

³¹ Nález ÚS SR zo dňa 18.10.2005, sp. zn. Pl. ÚS 8/04.

³² Posudzovaná bola rozpornosť či nerozpornosť § 8 ods. 8 zákona č. 365/2004 Z.z. s čl. 1 ods. 1 („Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.“) a s čl. 12 ods. 1 prvou vetou („Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach.“) a ods. 2 („Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmyšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať.“) zákona č. 460/1992 Zb. (Ústavy Slovenskej republiky, ďalej Ústavy)

³³ Nález ÚS SR zo dňa 18.10.2005, sp. zn. Pl. ÚS 8/04. (bod 15).

³⁴ Nález ÚS SR zo dňa 18.10.2005, sp. zn. Pl. ÚS 8/04. (bod 15).

³⁵ Tamtiež; a na margo oboch typov rovností ÚS SR dodal: „Rovnosť vo výsledkoch a rovnosť v príležitostiach uznávajú rozmanitosť a rôznorodosť, ktoré vysvetľujú, ako existujúce rozdielnosti v spoločenskej realite vedú napriek rovnakému zaobchádzaniu k nerovnakým výsledkom, a zároveň objasňujú aj to, prečo osoby majú nerovnaké príležitosti najmä na pracovnom trhu.“

³⁶ Nález ÚS SR zo dňa 18.10.2005, sp. zn. Pl. ÚS 8/04. (bod 18).

³⁷ Vzhľadom na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmyšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie.

pléna však v tomto prípade nebolo jednomyselné, keďže celkovo päť sudcov zaujalo odlišné stanovisko. Najoriginálnejší pohľad na termín rovnosť ponúkol podľa mňa sudca Lajos Mészáros, keď tvrdil, že: „*Ústava... zakotvuje princíp rovnosti tak, že štát zaväzuje, aby s každou osobou zaobchádzal rovnako spravodlivo a dôstojne... Ústava... umožňuje rozdielne zaobchádzanie, pokiaľ cieľom takéhoto zaobchádzania je naplnenie rovnosti jednak de iure, ale jednak aj de facto, ak to neodporuje princípu spravodlivosti a ľudskej dôstojnosti iných osôb.*“³⁸

Podobne ako v mnohých nálezoch ÚS ČR sa slovenský ústavný súd už v roku 2000 prihlásil k názoru, že za diskriminačný prístup k súdnej ochrane musí byť považovaný taký postup, pri ktorom sú totožné resp. podobné prípady riešené odchyľne bez toho, aby tento prístup zákonodarca racionálne odôvodnil legitímnym cieľom.³⁹

Veľmi podstatná časť judikatúry ÚS SR vo veci rovnosti sa týka predovšetkým jej prítomnosti v procesnom práve ako súčasť práva na spravodlivý proces. Stavebným kameňom chápania procesnej rovnosti strán v judikatúre slovenského ústavného súdu sa stal nález⁴⁰ z roku 1996, v ktorom bola posudzovaná ústavnosť možnosti generálneho prokurátora vstupovať do začatého konania buď na žiadosť účastníka konania alebo na žiadosť súdu. Rovnosť účastníkov konania je podľa pléna transformovanou zásadou rovnosti občanov pred zákonom podľa čl. 12 ods. 1 Ústavy, pričom: „*Rovnosť pred súdom je len výrazom rovnosti strán pred zákonom, v tomto prípade pred Občianskym súdnym poriadkom. Z toho vyplýva, že rovnosť pred zákonom a rovnosť pred súdom je obsahom toho istého pojmu a značí rovné postavenie oboch procesných strán pri aplikácii hmotných i procesných predpisov ktorýmkoľvek súdom voči ktorémukoľvek účastníkovi konania.*“⁴¹ Okrem toho sudcovia judikovali, že rovnosť strán je nezávislá od toho, ktorý účastník má status žalobcu, žalovaného alebo iné postavenie napr. v nesporovom konaní. Podľa slovenského ústavného súdu, v občianskom súdnom konaní znamená rovnosť strán zabezpečenie rovnakých procesných podmienok a procesného postavenia subjektov, pričom rovnosť strán v podobe rovnosti procesných prostriedkov sa má aplikovať na celý priebeh konania, od podania žaloby až po obranu proti nej.⁴² Oprávnenie prokurátora vstupovať do začatého konania nakoniec ústavný súd zhodnotil ako narušenie rovnováhy proces-

ných strán a porušenie rovnosti účastníkov konania pred zákonom i pred súdom.

Vo svojom ďalšom rozhodnutí charakterizoval ÚS SR rovnaké procesné postavenie ako postavenie, ktoré zabezpečí spravodlivý proces a v ktorom má každá procesná strana rovnakú možnosť obhajovať svoje záujmy a zároveň nemá podstatnú výhodu voči protistrane.⁴³ Zvýraznenie väzby medzi rovnosťou strán a právom na spravodlivý proces hodnotím v tomto smere veľmi kladne.

Rovnosť procesných prostriedkov konkrétnejšie analyzoval tretí senát ústavného sudcu vo svojom náleze⁴⁴ z roku 2005, keď tejto rovnosti účastníkov prisúdil tri atribúty: jednej strane nebolo priznané viac práv v konaní než druhej; účastníkovi nebola odňatá možnosť uplatnenia jeho procesných práv; nedošlo k žiadnemu inému zvýhodneniu jedného účastníka oproti druhému. Tento nález je podľa mňa jedným z nemnohých, ktoré rovnosť strán charakterizujú v konkrétnejšej miere.

Ďalším často citovaným nálezo ústavného súdu v problematike procesnej rovnosti strán je nález⁴⁵, ktorý sa týkal vyporiadania bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Odhliadnuc od skutkového stavu musíme zdôrazniť najmä definičnú právnu vetu, podľa ktorej meritum ústavnej zásady rovnosti účastníkov spočíva v tom, že všetci účastníci civilného procesu majú rovnaké procesné práva a povinnosti za rovnakých procesných podmienok, teda bez toho, žeby bola jedna strana diskriminovaná alebo zvýhodňovaná.⁴⁶ Najdôkladnejšie priblíženie sa obsahu pojmu rovnosti v judikatúre slovenského ústavného súdu teda nastalo práve v judikátoch riešiacich porušenie princípu rovnosti strán.

5. Záver

História rozhodovacej činnosti českého a slovenského ústavného súdu je v porovnaní s inými európskymi štátmi veľmi krátka. Zahraničné ústavné súdy mali niekoľko desaťročí na to, aby interpretovali svoje ústavné texty a konkretizovali mnohé abstraktné právne termíny. Absencia tejto výhody a z toho vyplývajúci časový sklz je u mladých ústavných súdov občas citeľná, keďže v mnohých kauzách týkajúcich sa rovnosti nedošlo podľa môjho názoru k dôslednej charakteristike tohto termínu. Východiská výkladu tohto pojmu siahajú pritom u českého ústavného súdu do doby mimoriadne krátkeho pôsobenia Ústavného súdu Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, na druhej strane však

³⁸ Odlišné stanovisko ústavného sudcu Lajosa Mészárosa k rozhodnutiu pléna ÚS SR zo dňa 18. 10. 2005, vo veci sp. zn. Pl. ÚS 8/04.

³⁹ Nález ÚS SR zo dňa 15. 11. 2000, sp. zn. Pl. ÚS 21/00.

⁴⁰ Nález ÚS SR zo dňa 10. 9. 1996. sp. zn. Pl. ÚS 43/95.

⁴¹ Tamtiež.

⁴² Tamtiež.

⁴³ Nález ÚS SR zo dňa 12. 9. 2007, sp. zn. IV. ÚS 211/07.

⁴⁴ Nález ÚS SR zo dňa 9. 11. 2005, sp. zn. III. ÚS 313/05.

⁴⁵ Nález ÚS SR zo dňa 11. 4. 2002, sp. zn. II. ÚS 35/02.

⁴⁶ Tamtiež.

Ústavný súd Slovenskej republiky uprednostnil v tejto oblasti diskontinuitu pred kontinuitou.

Česká judikatúra zvolila pri interpretácii termínu rovnosť viac systematický prístup, keď vo viacerých svojich rozhodnutiach podľa mňa dôkladne kategorizovala rôzne druhy právnej rovnosti. Kladne hodnotím vzdanie sa absolútneho pohľadu na rovnosť a jednoznačné odmietnutie egalitárskych tendencií a nivelizácie vo výsledku. Ústavný súd Českej republiky podľa môjho názoru dôkladne priblížil predovšetkým rozdiely medzi akcesorickou a neakcesorickou rovnosťou.

Slovenská ústavná judikatúra interpretovala rovnaké ústavné normy majúce základ vo federálnej Listine základných práv a slobôd. Na rozdiel od českej cesty si však Slováci nezvolili cestu charakteristiky rozličných typov rovnosti, ale skôr jej chápaniu v určitých súvislostiach. Dôkladne podľa mňa prepracovali význam rovnosti pri diskriminácii a predovšetkým rovnosť strán ako súčasť práva na spravodlivý proces. V žiadnom judikáte som však nenarazil na diferenciaciu akcesority a neakcesority rovnosti.

Pri skúmaní slovenskej a českej rozhodovacej ústavnej praxe vo veci rovnosti som nenašiel žiadne extrémne rozporné vnímanie obsahu termínu rovnosti a budúca

rozhodovacia činnosť doterajšie absencie v charakteristike rovnosti s veľkou pravdepodobnosťou vyrieši.

Summary

Equality is a fundamental legal concept. Its content is not clear and it is often interpreted by the jurisprudence and case law of higher courts. In my article, I analyze the content of the equality jurisprudence of the young Constitutional Court of the Czech and Slovak Republic. Both independent states have the same version of constitutional norms in the matter of equality. Despite this fact, is the interpretation of legal equality terminology by both courts not the same. The reasons of this fact are mainly very different cases, which both courts decided for a short period of their existence. This contribution first analyzes equality by legal theory side. In the last two chapters I offer the most important judgments of the Slovak and Czech Constitutional Court. In the judgments of the Czech constitutional court I discuss especially typology of equality and in Slovak judgments mainly equality of the parties.